

Обставини справи

Справа стосувалася розгону поліцією великої антиурядової акції протесту в ніч з 20 на 21 червня 2019 року перед будівлею парламенту в Тбілісі. Протест, в якому взяли участь близько 12 000 осіб і який охороняли приблизно 5000 поліцейських, був спровокований виступом відомого члена російської Державної Думи, який зайняв місце спікера грузинського парламенту і виступив з промовою російською мовою в рамках сесії Міжпарламентської асамблеї православ'я (міжпарламентської інституції, що базується в Афінах і створена для сприяння відносинам між християнськими православними законодавцями).

Заявники (за винятком одного) були або учасниками протесту, або журналістами, які висвітлювали його.

Протягом трьох-чотирьох годин поліція випустила близько 800 гумових куль («кінетичних ударних снарядів»). Серед травм заявників були синці, відкриті рани, розриви очних яблук, переломи кінцівок і кісток обличчя, що для деяких призвело до декількох операцій, постійної втрати зору та/або певної працездатності. Для розгону натовпу також було застосовано сльозогінний газ та водомет.

14 заявників, які були репортерами, операторами та/або фотографами, були легко впізнавані як журналісти/працівники преси та, згідно з наявними відеозаписами, не становили загрози для поліції чи будь-кого іншого. Згідно з медичними висновками, показаннями свідків, фото- та відеоматеріалами та судово-медичними доказами, багато з них були безпосередньо обстріляні гумовими кулями. Деякі були поранені випадковими кулями, а інші були побиті, їх штовхали, тягнули по землі або били групи поліцейських, при цьому частина їхнього обладнання була знищена.

Суд встановив, що, хоча розслідування тривало вже понад п'ять з половиною років, воно все ще не призвело до ретельної оцінки всіх обставин; воно також не дало жодних висновків щодо жорстокого поводження із заявниками або щодо державних службовців, які застосували (або наказали застосувати) надмірну силу.

У червні 2024 року, після ухвалення рішення Палатою Суду у цій справі, розслідування було доручено Спеціальній слідчій службі (ССС) – незалежному слідчому органу, створеному для проведення неупереджених та ефективних розслідувань випадків ймовірного жорстокого поводження та зловживання владою з боку працівників правоохоронних органів або інших посадових осіб. На момент розгляду справи Великою Палатою ЄСПЛ про її хід або прогрес повідомлялося мало; розслідування ще не було завершено, але формально тривало.

Посилаючись на статтю 3 Конвенції, заявники скаржилися щодо недосконалої правової бази та її застосування щодо використання поліцією кінетичних снарядів для розгону демонстрації перед будівлею парламенту. Крім того, посилаючись на статтю 10 Конвенції заявники стверджували, що було порушено принцип свободи вираження поглядів. Також, посилаючись на статтю 11 Конвенції, заявники скаржилися на порушення принципу свободи мирних зібрань та об'єднань.

Оцінка Суду

Рішенням, ухваленим 7 травня 2024 року, Палата Суду визнала скарги двадцяти чотирьох заявників за статтею 3 Конвенції прийнятними (а скарги двох інших заявників за цією статтею – неприйнятними) і встановила порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції. Шістьома голосами проти одного вона утрималася від ухвалення рішення щодо суті скарг відповідно до матеріального аспекту статті 3 та щодо прийнятності та суті скарг відповідно до статей 10 та 11. Вона також однак визнала, що Грузія виконала свої зобов'язання відповідно до статті 38 Конвенції. Зрештою, вона однак визнала, що немає необхідності розглядати скарги відповідно до статті 13 Конвенції.

23 вересня 2024 року справа була передана до Великої Палати ЄСПЛ на прохання заявників у чотирьох заявах.

Велика Палата ЄСПЛ висувала, що матеріальний аспект статті 3 та скарги за статтями 10 і 11 були ключовими для цієї справи, тому їх необхідно було розглянути. Велика Палата також вирішила, що недоцільно відкладати розгляд цих скарг до завершення провадження в Грузії, зокрема тому, що ці питання були ширшими, ніж ті, які могли бути вирішені в рамках національного кримінального провадження, а також тому, що заявлені порушення були дуже серйозними як з погляду окремих заявників, так і з огляду на загальну ситуацію в Грузії.

У відповідь на заяву Уряду Велика Палата визнала, що надання компенсації не може вважатися достатнім відшкодуванням, якщо воно не супроводжується вжиттям достатніх заходів для забезпечення відповідальності, щоб такі ситуації не повторювалися, особливо з огляду на те, що надмірне застосування сили поліцією для придушення демонстрації може мати значний стримувальний ефект на майбутнє здійснення прав на свободу вираження поглядів та зібрань.

Щодо матеріального аспекту статті 3 Конвенції

Посилаючись на статтю 3 Конвенції, заявники скаржилися, що незалежно від того, чи були вони поранені гумовими кулями, чи піддані прямому фізичному насильству з боку поліції, таке поводження було невиправданим.

Суд дійшов висновку, що, з огляду на масштаби заворушень та насильницьку поведінку деяких демонстрантів, окремі поліцейські могли бути виправдані у використанні гумових куль для стримування насильницьких демонстрантів через стверджуване запобігання тому, що вони вважали небезпекою для свого життя або життя інших. Однак не було жодних доказів того, що травми, отримані будь-яким із заявників, були неминучим наслідком їхньої власної поведінки.

Крім того, щодо технічних характеристик гумових куль та їхнього потенційного впливу на здоров'я людини, Суд підтвердив, що Держави повинні мати правила та запобіжні заходи, які гарантують, що у разі застосування поліцією під час

демонстрації снарядів кінетичного впливу, їхнє використання буде належним чином обмежене.

Спираючись на свою судову практику, а також на чинні відповідні міжнародні стандарти, Суд висловив думку, що грузинська правова база повинна, як мінімум, встановлювати низку вимог безпеки щодо використання поліцією кінетичних ударних снарядів під час демонстрацій, наприклад, що вони можуть застосовуватися лише цілеспрямовано, а не як засіб загального контролю над натовпом, і таким чином, щоб мінімізувати ризик для життя та здоров'я цільової особи (з урахуванням технічних характеристик використовуваної моделі). Однак поліція використовувала гумові кулі як загальний засіб контролю над натовпом. Протягом трьох-чотирьох годин було випущено близько 800 куль, часто в голову та верхню частину тіла людей, як у випадку 17 заявників. За повідомленнями, було випущено велику кількість багатозарядних патронів, і не було жодних ознак того, що перед стрільбою поліцейські виголосили будь-яке попередження, навпаки, Міністр внутрішніх справ пізніше заявив, що в таких обставинах це не було необхідним. Схоже також, що поліцейські не проходили навчання щодо ризиків для безпеки, пов'язаних із використанням гумових куль.

З огляду на неефективне розслідування та низку недоліків у грузинській правовій системі, які вплинули на спосіб розгону демонстрації, Суд визнав, що було порушено матеріальний аспект статті 3.

Щодо процесуального аспекту статті 3 Конвенції

Щодо процесуального аспекту статті 3 Конвенції, а саме обов'язку органів влади провести ретельне, своєчасне та ефективне розслідування щодо способу розгону демонстрації з метою встановлення, чи були застосовані засоби, що суперечать забороні нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження, Велика Палата погодилася з усіма пунктами оцінки Палати. Хоча розслідування тривало понад п'ять з половиною років, воно ще не призвело до всебічної оцінки всіх відповідних обставин, а також не дало результатів або звинувачень щодо жорстокого поводження із заявниками або щодо державних службовців, які застосували (або наказали застосувати) проти них, як стверджується, надмірну силу. Тому таке розслідування не можна вважати ефективним.

Щодо статті 10 Конвенції

Чотирнадцять заявників скаржилися, що поводження з ними порушило їхню свободу вираження поглядів як журналістів і завадило їм безпечно та вільно висвітлювати подію.

Велика Палата визнала, що застосування сили поліцією проти заявників – кидання снарядів з кінетичним ударом щодо тринадцяти заявників, які були поранені під час висвітлення подій як журналісти, та застосування фізичної сили для виведення одного журналіста з двору будівлі парламенту, коли він здійснював

пряму трансляцію подій – становило втручання в їхні права, передбачені цією статтею.

Навіть якщо травми, отримані двома заявниками, не були настільки серйозними, і їхні скарги за статтею 3 з цього приводу були визнані Палатою неприйнятними, сам факт того, що вони були вражені снарядами під час виконання своїх журналістських обов'язків, мав бути визнаний таким втручанням.

Велика Палата вважала, що немає необхідності встановлювати, чи заявники були навмисно обрані мішенню через те, що вони були журналістами. Будь-яке застосування сили з боку влади, яке вплинуло на їхній збір інформації, а отже, і на їхню здатність висвітлювати демонстрацію, становило втручання у здійснення їхнього права на свободу вираження поглядів. Існування втручання не заперечувалося тим фактом, що деякі з них змогли продовжувати висвітлювати події навіть після того, як були поранені.

Суд визнав, що поводження з цими заявниками не було виправданим або пропорційним і порушувало статтю 10. Він підкреслив, що відповідно до своєї практики та стандартів, прийнятих Радою Європи, Держави зобов'язані мати ефективну систему захисту журналістів під час масових протестів.

Суд дійшов висновку, що було порушення статті 10 Конвенції.

Щодо статті 11 Конвенції

Одинадцять заявників скаржилися, що їхнє право на свободу мирних зібрань було порушено.

Вони стверджували, що непропорційне застосування сили проти мирних демонстрантів є системною проблемою в Грузії, яка загострилася в останні роки разом із посиленням репресій проти грузинського громадянського суспільства.

Суд не знайшов жодних ознак того, що демонстрація з самого початку мала на меті бути чимось іншим, ніж мирною, або що учасники, зокрема, заявники, приєднуючись до неї, мали насильницькі наміри. Проте Суд зважав на той факт, що демонстрація відбувалася навколо будівлі парламенту. Після ескалації ситуації напруженість між деякими демонстрантами та поліцією тривала понад дві години з різним ступенем інтенсивності, і саме наполеглива та агресивна поведінка людей у перших рядах демонстрації, очевидно, призвела до рішення влади про її розгін. Ці події, ймовірно, виправдовували рішення про розгін демонстрації. У цьому зв'язку Суд ще раз наголосив на основоположному інтересі забезпечення ефективного функціонування парламенту в демократичному суспільстві.

Однак навіть якщо визнати, що саме рішення про розгін було виправданим і пропорційним, спосіб його виконання не був таким, незважаючи на ширший простір для розсуду, яким користуються Держави-учасниці в таких ситуаціях. Здавалося, що на місці самої демонстрації не було видано жодного наказу про розгін і що не було надано чіткого та чутного попередження, перш ніж органи влади вдалися до «спеціальних засобів» – а саме до кінетичних ударних снарядів – для розгону демонстрації.

Що ще важливіше, як уже було встановлено відповідно до статті 3 Конвенції, не було надано належного обґрунтування для застосування сили проти заявників, а отже, не можна було визнати, що це було «необхідним у демократичному суспільстві» в розумінні пункту 2 статті 11 Конвенції. Це стосувалося навіть заявника, щодо якого були наявні деякі докази насильницької поведінки, оскільки не було стверджено і не було надано доказів того, що поліція застосувала проти нього силові кінетичні снаряди в момент, коли його потрібно було стримати, і що вона не мала інших засобів для цього.

Суд дійшов висновку, що було порушено статтю 11 Конвенції.

Також, Суд зазначив, що з огляду на те, що він вже визнав розслідування неефективним, він не вбачав необхідності розглядати скаргу за статтею 13 Конвенції. Крім того, Велика Палата погодилася з оцінкою Палати, щодо відсутності порушення статті 38 Конвенції.

Висновок

Порушення матеріального та процесуального аспектів статті 3 Конвенції (заборона катування).

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів) стосовно 14 заявників.

Порушення статті 11 Конвенції (свобода зібрань та об'єднання) стосовно 11 заявників.

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою ЄСПЛ 11 грудня 2025 року та є остаточним.